ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN O'QUVCHILARNI HUQUQIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH

Imamova Charos Shonazarovna

Surdopedagogika yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: Eshitish qobiliyatida nuqson bo'lgan o'quvchilar huquqiy faoliyatlarda ortda qolishadi hamda o'z huquq va majburiyatlarini tushunishda ko'plab qiyinchiliklarga duch kelishadi. Huquqiy savodxonlik, huquqiy tushunchalar, huquqlar va majburiyatlarni tushunish qobiliyati barcha shaxslar, shu jumladan eshitish qobiliyati zaif bo'lganlar uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada biz eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarning huquqiy savodxonligini rivojlantirish muhimligini o'rganamiz, ular duch kelishi mumkin bo'lgan to'siqlarni ko'rib chiqamiz va ularning huquqiy tushunchasi va imkoniyatlarini oshirish uchun strategiya va resurslarni muhokama qilamiz.

Kalit so'zlar: Huquqiy savodxonlik, inkluziv ta'lim, muammolar, eshitish qobilyati, huquqiy tushunchalar.

Eshitish qobiliyatida nuqson bolgan o'quvchilar turli kontekstlarda, jumladan, ta'lim, ish va kundalik hayotda ularning huquqiy savodxonligi va huquqlarini tushunishlariga to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan bir qator muammolarga duch kelishadi. Ular duch kelishi mumkin bo'lgan asosiy muammolardan ba'zilari:

1. Axborotga kirishning cheklanganligi: Eshitish qobiliyati zaif o'quvchilar og'zaki ma'lumotlarga, jumladan, huquqiy muhokamalar, ommaviy e'lonlar va huquqiy sharoitlarda og'zaki muloqotga kirishlari cheklangan bo'lishi mumkin, bu esa huquqiy masalalarni tushunishda ularni noqulay ahvolga solib qo'yishi mumkin.

2. Muloqotdagi to‘siqlar: huquqshunoslar, huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlari va sud vakillari bilan samarali muloqot qilishdagi to‘siqlar eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarga yuridik maslahat olish, huquqlarini tushuntirish va sud jarayonlarini boshqarishda to‘sqinlik qilishi mumkin.

3. Murakkab huquqiy til: Huquqiy hujjatlar, shartnomalar va nizomlar ko'pincha eshitish qobiliyati zaif o'quvchilar uchun tushunish qiyin bo'lishi mumkin bo'lgan murakkab til va atamalar bilan to'ldirilgan, ayniqsa, to'liq kirish mumkin bo'lmagan yoki aniq tushuntirishlar bilan birga bo'lishi mumkin bo'lgan yozma materiallarga tayanganda.

4. Diskriminatsiya va stigma: Eshitish qobiliyati buzilgan o'quvchilar kamsitish va stigmaga duch kelishi mumkin, bu ularning qonuniy huquqlaridan xabardorligiga va huquqiy masalalarda o'zlarini himoya qilish ishonchiga ta'sir qilishi mumkin, bu esa adolatsizlik va ekspluatatsiyaga olib keladi.

Eshitishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning huquqiy savodxonligini rivojlantirishning ahamiyati. Huquqiy savodxonlik jismoniy shaxslar, shu jumladan eshitish qobiliyati zaif o‘quvchilar o‘zlarining qonuniy huquqlaridan xabardor bo‘lishlari, o‘zlarini himoya qilish uchun tayyorlanishi va turli huquqiy kontekstlarda asosli qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega bo‘lishini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Eshitishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning huquqiy savodxonligini rivojlantirish quyidagi sabablarga ko‘ra hal qiluvchi ahamiyatga ega:

1. Imkoniyatlarni kengaytirish va o'z-o'zini himoya qilish: Huquqiy savodxonlik eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarga o'z huquqlarini himoya qilish, o'z ehtiyojlarini samarali ifoda etish va huquqiy jarayonlarda ishonch bilan harakat qilish, vakolat va o'z taqdirini o'zi belgilash tuyg'usini rivojlantirish imkonini beradi.

2. Ekspluatatsiyadan himoya qilish: Eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarni huquqiy bilim va tushunchalar bilan jihozlash ularni potentsial ekspluatatsiya, kamsitish va adolatsiz munosabatdan himoya qiladi, shu bilan ularning farovonligini rag'batlantiradi va adolatdan teng foydalanishni ta'minlaydi.

3. Ta'lim olish va ish bilan ta'minlash: Huquqiy savodxonlik o'quvchilarning ta'lim sharoitida o'z huquqlarini tushunish, turar joydan foydalanish va amaldagi qonunlar va kamsitishlarga qarshi himoya choralaridan xabardor bo'lgan holda ishga joylashish imkoniyatlarini oshiradi.

4. Fuqarolik faolligi va ishtiroki: Huquqiy savodxonlik faol fuqarolik faolligini rag‘batlantiradi, chunki eshitishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar fuqaro sifatida o‘z huquq va majburiyatlarini yaxshiroq anglab, jamiyat hayotida mazmunli ishtirok etishiga hissa qo‘shadilar.

Eshitishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning huquqiy savodxonligini rivojlantirish strategiyalari:

1. Foydalanish mumkin bo‘lgan manbalar va materiallar: Eshitish qobiliyati zaif o‘quvchilar uchun ochiq bo‘lgan formatlarda yuridik ma’lumot va resurslarni, shu jumladan aniq tildagi yozma materiallarni, ko‘rgazmali qo‘llanmalarni va taglavhalar, transkriptlarni yoki imo-ishora tiliga tarjima qilingan raqamli resurslarni taqdim eting.

2. Huquqiy ta'lim dasturlari: Eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan, tegishli huquqiy mavzular, huquqlar, majburiyatlar va amaliy stsenariylarni ko'rib chiqadigan maktab o'quv dasturlariga huquqiy ta'lim va savodxonlik dasturlarini kiritish.

3. Yuridik mutaxassislar bilan hamkorlik: Eshitish qobiliyati buzilgan o’quvchilarning huquqiy ehtiyojlari va muammolarini hal qilish uchun maxsus ishlab chiqilgan seminarlar, seminarlar va maslahatlarni taklif qilish uchun huquqshunoslar, shu jumladan advokatlar, advokatlar va yuridik yordam tashkilotlari bilan hamkorlikni rivojlantirish.

4. Muloqotni qo‘llab-quvvatlash xizmatlari: Eshitish qobiliyati zaif o‘quvchilar va huquqshunoslar o‘rtasida samarali muloqotni osonlashtirish, ularning tushunishini va sud jarayonlarida ishtirok etishini ta’minlash uchun malakali surdo tarjimonlari, real vaqtda taglavhalar xizmatlari va yordamchi aloqa texnologiyalaridan foydalanishni ta’minlash.

5. Tengdoshlarni qo'llab-quvvatlash va murabbiylik: Eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarni qonuniy huquqqa ega bo'lgan shaxslar bilan bog'laydigan tengdoshlarni qo'llab-quvvatlash tarmoqlari va murabbiylik dasturlariga ko'maklashish huquqiy tizimda tajriba yoki tajriba, yo'l-yo'riq, rag'batlantirish va umumiy bilim.

6. Interfaol ta’lim faoliyati: Eshitish qobiliyati zaif o‘quvchilarni huquqiy tushunchalar va tartiblarni amaliy qo‘llashga jalb qilish, tajribaviy o‘rganish va ko‘nikmalarni rivojlantirishga ko‘maklashish uchun soxta sinovlar, rolli o‘yin mashqlari va amaliy misollar kabi interfaol ta’lim faoliyatidan foydalaning.

Xulosa

Eshitishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning huquqiy savodxonligini oshirish ularning qonuniy huquqlaridan xabardorligini ta’minlash, o‘z-o‘zini himoya qilish va odil sudlovdan adolatli foydalanishni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Moslashtirilgan strategiyalarni amalga oshirish, huquqshunoslar bilan hamkorlik qilish va mavjud resurslardan foydalanish orqali o'qituvchilar va manfaatdor tomonlar eshitish qobiliyati zaif o’quvchilarga huquqiy kontekstlarda ishonch, qat'iyat va bilim bilan harakat qilish imkoniyatini berishi mumkin. Eshitish qobiliyati buzilgan o‘quvchilarning huquqiy savodxonligini oshirish nafaqat ularning shaxsiy imkoniyatlarini kengaytirish, balki jamiyatda inklyuzivlik, tenglik va adolat tamoyillarini qo‘llab-quvvatlash uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibadullayeva, S. N. (2022). Eshitishida Nuqsoni Bo‘lgan Shaxslarning Muloqoti Uchun Qilinayotgan Ishlar Amalda. Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities, 12, 227-229.
2. Xabibullo o’g’li, X. M., & Iqboljon o’g’li, K. O. (2023). ESHITISHIDA NUQSONI BO‘LGAN BOLALARNING ESHITISH IDROKINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI. Science Promotion, 2(1), 28-34.
3. Shamuradova, S. (2023). ESHITISHIDA NUQSONI BO‘LGAN O‘QUVCHILARNI LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH. *Бюллетень студентов нового Узбекистана*, *1*(5), 97-102.
4. Shaxlo, J., & Hushnora, O. (2022). ESHITISHDA NUQSONI BOR BOLALARNI INKLYUZIV TA’LIMGA JALB ETISH. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 462-468.